

NAT.2025.176

2025-05-06

Förvaltning: Samhällsbyggnadsförvaltningen
Handläggare: Anita Sjöstrand

Bygg- och miljönämnden

Naturminne Alm i Björnås

Förslag till beslut

Bygg- och miljönämnden beslutar att med stöd av 7 kap 10 § miljöbalken (1998:808) förklara en skogsalm, *Ulmus glabra*, med tillhörande markområde enligt bilaga som naturminne, på fastigheten BJÖRNÅS 1:4, Marks kommun. Finansieringen av skötseln sker inom ramen för arbetsgruppen "Naturen som resurs".

Björnåsalmen, foto Anita Sjöstrand

Syfte

Syftet med naturminnet är att bevara almen för framtiden samt stärka den livsmiljö som almen utgör för ett stort antal vanligt och sällsynt förekommande arter.

Beslut om föreskrifter

För att tillgodose syftet med naturminnet ska de föreskrifter med stöd av 4 § förordningen om områdesskydd (1998:1252), som anges nedan med stöd av 7 kap 5 och 6 §§ miljöbalken gälla.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet gällande naturminnet.

1. Det är förbjudet att avverka eller på annat sätt skada almen och dess rotsystem inom markering på kartan. Föreskriften gäller även om almen har dött. Naturvårdande åtgärder eller beskärning av grenar som utgör risk får utföras av naturvårdsförvaltaren.
2. Det är förbjudet att utföra grävning, anläggningsarbeten eller liknande inom det område som utgör naturminne. Tunga fordon, upplag eller annat som kan skada rötterna får inte förekomma inom naturminnet.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken om markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång.

1. Förutom de två askarna söder om almen ska området under trädkronan hållas fritt från annan framträdande vegetation.
2. Marks kommun har rätt att inom naturminnet sätta upp informationsskyltar.
3. Om almen dör, faller omkull eller behöver fällas ska den ligga kvar på plats tills dess den helt brutits ner. Stam och grenar som hamnar utanför naturminnesområdet får kapas och placeras inom naturminnesytan. Om betesdjuren får svårt att komma åt att beta på grund av för mycket grenar, så är det tillåtet att en del grenar kapas och läggs på annan plats än inom naturminnesområdet. Huvudsaken är att stammen får vara kvar och att det inte växer igen runt den.
4. Marks kommun är förvaltare av naturminnet. Naturminnet ska märkas ut enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Föreskrifterna ska inte utgöra ett hinder för naturminnets skötsel.

Sammanfattning av ärendet

Som en del av LONA-projektet om skyddsvärda träd föreslås Bygg- och miljönämnden att bilda ett naturminne av en skogsalm i Björnås. Då många av kommunens almar har drabbats av almsjuka och dött, har kommunen under tre år vaccinerat 19 stycken. Av de 13 som fortfarande lever, är almen i Björnås den grövsta.

Analys och slutsatser

Bakgrund

Marks kommun driver ett LONA-projekt om skyddsvärda träd. Som en del av projektet ska kommunen utse tio naturminnen för långsiktigt skydd bland de grövsta exemplaren av respektive trädslag ek, bok, lind, ask, lönn, alm, samt de grövsta och mest märkvärdiga av ytterligare trädslag.

Som en del av att utse lämpliga träd för att skyddas som naturminne, uppsöktes till en början de fem grövsta av kommunen kända träden av varje aktuell art. Då besök gjordes vid almarna, konstaterades att väldigt många hade dött, då de drabbats av almsjuka. Det är en aggressiv sjukdom som orsakas av svampen *Ophiostoma novo-ulmi*, vilken sprids med en insekt, almsplintborren. Till följd av att almarna håller på att dö ut, har den klassats som CR, akut hotad, i den svenska rödlistan.

I hopp om att kunna rädda några av almarna i kommunen från att dö, ansöktes i LONA-projektet om extra medel för årlig vaccinering under tre år, vilket beviljades. 19 almar har vaccinerats och 13 av dessa lever fortfarande.

Almen i Björnås är den grövsta av dem och är troligtvis runt 110 år gammal. I början av 2000-talet gjorde Älekulla Hembygdsförening efterforskningar om områdets gårdar och åkrar och i denna skrift anges att den befintliga almen är ett stubbskott med då en ålder av cirka 90 år.

Bedömning och motivering

Almen växer i hagen i fastighetens nordöstra del, strax väster om den brukningsväg som rundar jordbruksmarken till öster. Idag betas hagen av nötkreatur, vilket är fortsatt önskvärt då det bidrar till att hålla marken öppen under trädet. Almen finns med i kommunens naturdatabas som ett särskilt skyddsvärt träd och mäter idag 436 cm i omkrets 130 cm över mark, det vill säga en diameter på ungefär 139 cm, vilket gör det till den, i kommunen kända, grövsta levande almen. Söder om almen, precis utanför kronan, växer två halvgrova friska askar. Ask är klassad som EN, starkt hotad, i rödlistan, då den är kraftigt drabbad av askskottsjukan, en annan trädssjukdom som orsakas av svampen *Hymenoscyphus fraxineus*. Dessa askar bedöms inte påverka almens livsvillkor, utan ska få växa kvar.

För att kommunen ska få behålla åtminstone en levande grov alm, krävs årlig vaccination i månaden maj, så länge den är vital och inte uppvisar tecken på smitta, eller till dess att nya uppgifter framkommer om skötsel av almar.

Kostnaden för vaccination har räknats in i budgeten för årlig skötsel av tio naturminnen om 50 000 kr, som en del av övrig reservatsskötsel, vilket äskades för i Kommunstyrelsen 2024. I juni 2024 beslutade kommunfullmäktige om en ramhöjning om 500 000 kr till Teknik- och servicenämnden för naturskötsel. (KF§149/24)

Nuvarande markägare vill att trädet ska få möjlighet att fortsätta leva och har accepterat att kommunen bildar ett naturminne. Naturminnesområdet är cirka 490 kvm, markerad med grön ring på beslutskartan.

Underlag för beslut

Handlingar som ingår i beslutet:

Samrådsredogörelse Björnåsalmen

Karta - översiktskarta

Karta - Beslutskarta

Malin Bexell

Förvaltningschef

Pelle Thorsson

Tf Miljöchef

Denna tjänsteskrivelse har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Upplysningar

Detta beslut kan överklagas hos Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Hur ni överklagar framgår av bilagan *Hur man överklagar nämndens beslut*.

Beslut skickas till:

Beslut delges till: Fastighetsägare

Beslut skickas till: Länsstyrelsen Västra Götaland, Naturvårdsverket, Teknik- och servicenämnden, Naturskyddsföreningen i Mark, Älekulla Hembygdsförening, Daniel Lindblad, Naturvårdsombud Torestorp, Öxabäck, Älekulla

Beslutskopia skickas till: Lantmäterimyndigheten och Kommunstyrelsen

Bilagor:

Underlag för beslut (se ovan)